

go —por desgracia cada día más próximo— de que la investigación universitaria sea pronto un recuerdo comparable al *Trivium et Quadrivium*.

Sonia Gutiérrez Lloret
Francisco J. Jover Maestre
Alberto J. Lorrio Alvarado

Instituto Universitario de Investigación en Arqueología y Patrimonio Histórico (INAPH) — Departamento de Prehistoria, Arqueología, Historia Antigua, Filología Griega y Filología Latina. Universidad de Alicante. Carretera de San Vicente del Raspeig, s/n, 03690 San Vicente del Raspeig inaph@ua.es

L'arqueologia com a exemple de la progressiva deslocalització de la recerca o la (buscada) mort del professorat universitari

Josep M. Fullola Pericot

El debat que se'ns planteja no pot ser més candent ni més actual i incideix directament en el model de recerca, essencialment aplicada a l'arqueologia, que volem per al país.

Tampoc no hem d'amagar que les persones que participem en el debat venim condicionades pel nostre lloc de treball, per la dinàmica en la qual ens hem vist immersos en les darreres dècades, intentant fer avançar la recerca (arqueològica) des de la nostra institució.

A casa nostra hi havia hagut instituts dedicats a la recerca arqueològica des de principis dels anys seixanta, i en institucions força diferents. Recordem només l'Institut d'Arqueologia i Prehistòria de la Universitat de Barcelona, fundat per Joan Maluquer de Motes i Lluís Pericot el 1959 i que es declarà continuador de l'escola arqueològica barcelonina; i l'Institut de Prehistòria i Arqueologia de la Diputació de Barcelona, amb seu al Museu d'Arqueologia de Barcelona, fundat per Eduard Ripoll també el 1959, i que es declarà, per la seva banda, continuador de la tasca del Servei d'Investigacions Arqueològiques d'abans de la guerra. Altres instituts havien dedicat part dels seus esforços al tema arqueològic, com l'IEI o l'Institut d'Estudis Gironins, entre d'altres de caràcter més local.

Però aquest model va anar desapareixent al llarg dels vuitanta, o va quedar constrenyit a vestigis residuals pel que fa a la recerca arqueològica.

L'arribada de la Generalitat, amb competències en arqueologia des del 1981, no va suposar cap canvi en les estructures de recerca arqueològica. Es donaven permisos d'excavació (que no programes) a diverses institucions com universitats, museus i serveis municipals o provincials. La llavors existent Direcció General de Recerca mai no va convocar programes específics d'arqueologia durant les dues dècades finals del segle xx. Hem d'esperar-nos fins al 2006, amb l'efímer programa EXCAVA, per trobar una programació concreta del nostre camp. Des del Servei d'Arqueologia es comença a posar una mica d'ordenació a mitjà termini des del 1995, quan apareixen les programacions triennals (1995-1997), quadriennals (1998-2001 o 2014-2017) o sexennals (2002-2007 i 2008-2013).

La creació d'un comissariat d'Universitats i Recerca el 2001 va fer concebre certes esperances, en veure juntes, en el títol de l'organisme, les dues realitats que sempre havien anat de la mà, de manera prou profitosa. L'aparició del fenomen ICREA, que volia insuflar força addicional als grups de recerca, fou molt positiva per a les universitats amb grups de recerca potents.

Però, de manera paral·lela, Mas Colell es va treure de la màniga la figura dels instituts de recerca i, en certa manera, la contraposà als grups d'investigadors universitaris. Cert és que la majoria dels nous instituts de la Generalitat estan vinculats a alguna universitat, però el seu funcionament intern és totalment autònom, amb finançament procedent de la mateixa Generalitat i d'institucions locals, comarcals o provincials.

Hom no dubta de les bones intencions de centralitzar la recerca arqueològica del país en dos instituts (el Consorci ICAC i la Fundació I[C]PHES), als quals després s'afegirien l'ICP i l'ICRPC, centrats aquests dos darrers bàsicament en temes de paleontologia i patrimoni respectivament. Tanmateix el cert és que l'ascens dels instituts concideix, dramàticament, amb el menysteniment que les universitats patim, en recursos i en places, des de mitjan la primera dècada del segle XXI, i la balança s'ha inclinat, i segueix inclinant-se, de la banda dels primers.

No és objectiu d'aquestes línies criticar una cosa per potenciar-ne una altra. La trajectòria dels instituts esmentats és ben diferent, des dels que estan dedicats amb preferència a les publicacions d'articles d'impacte fins als que tenen col·leccions pròpies de llibres, passant pels que van fent el que els permeten les circumstàncies. Per si mateix, el balanç no el podem considerar negatiu.

Però on sorgeix el greuge comparatiu és quan considerem el que havia estat sempre la punta de la recerca, el professorat universitari que en feia i, al mateix temps, enriquia la seva docència amb l'experiència investigadora, amb excavacions, treballs de laboratori, analítiques, tesis doctorals que tenien la conseqüència de la formació reglada i paral·lela de joves arqueòlegs, de persones que podien agafar un relleu generacional natural.

I és en el camp universitari on la Generalitat està fent una política activa que no afavoreix gens ni mica la recerca, permeteu-me aquesta frase tan rotunda. Els esforços per atreure talent investigador extern

en places de professor (Serra Hunter, *tenure track...*) han fracassat estrepitosament, ja que pràcticament sempre acaben guanyant aquestes places gent de casa, que volen seguir cobrant les quantitats minses i desfassades que cobrem, que mai no podran ser un estímul suficient per fer venir aquí talent extern, ben col·locat a països amb molt més interès pel binomi docència/recerca que ha de fer un professor universitari. Només les injeccions externes com ICREA o el programa Ramón y Cajal han aportat talent investigador, però no docent.

Però no s'atura aquí la degradació del professorat universitari. Les jubilacions de catedràtics i de titulars, persones que exercien, en la majoria de casos, de pals de pallar per a molts grups de recerca consolidats, no s'han vist compensades amb noves places d'aquestes categories, estructurals i bàsiques per donar una continuïtat als equips que han estat funcionant amb empena des de mitjan els noranta. La seva substitució per professors associats, precaris, renovats any a any i que no tenien dedicació efectiva a la recerca, ha anat matant aquests equips, els ha anat fent desaparèixer per manca d'efectius i de resultats; la majoria de les convocatòries no permeten integrar associats de contractació anual, i això els impedeix constar com a investigadors.

També és degradació del professorat universitari impedir la lliure elecció de la via que vol escollir el professor que ha acabat el seu període de formació, amb totes les acreditacions hagudes i per haver (lector, agregat, *contratado doctor*, titular...). La sibil·lina pressió (deixeu-m'ho dir en termes florentins, i *qui potest capere, capiat*) de la Direcció General d'Universitats sobre les universitats del país ha fet, en aquests darrers anys, que la precarització augmenti encara més, si cap. Ha aparegut la demencial figura dels agregats interins i, sobretot, s'ha impedit la convocatòria de places de titulars i de catedràtics que substituïssin els pals de pallar caiguts per jubilacions, decessos i abandonaments prematurs. La recerca, l'arqueològica i la que no ho és, s'ha degradat a la universitat per manca de relleu generacional.

Podem encara afegir-hi la miop comptabilització que fa la DGU de les hores de dedicació d'un professor universitari. Es penalitza la rebaixa docent per l'excel·lència en recerca, es busca carregar i comptabilitzar el màxim d'hores docents sobre el professorat i menystenir el vessant investigador. Tot fa pensar que es vol arribar a la figura del professor-no-investigador, del lloro de repetició dels coneixements ja establerts, que podran acabar sent difosos a través de gravacions. Si un professor no fa recerca, no innova, no excava ni publica, en el nostre cas dels arqueòlegs, no aporta res de res a la societat que el paga.

Seràn els instituts el futur únic de la recerca? No, de cap manera, ja que això suposaria, com es pot deduir dels paràgrafs anteriors, la mort de la universitat en extirpar-li la meitat de la seva totalitat indissoluble, la recerca. Però, si veiem la convocatòria dels SGR 2014, només un terç del finançament va anar a grups universitaris, i més de la meitat a instituts (sota la denominació de Centres CERCA). Si la distribució dels SGR 2017, en curs d'avaluació en el moment de redactar aquestes línies, marqués unes

xifres encara més distants, menors per a les universitats i majors per als instituts, la deriva suïcida del desequilibri buscat, de l'anihilació de les estructures universitàries de recerca, prendria cos en aquest país, i es faria estructural.

L'arqueologia no seria més que un dels camps científics afectats negativament per aquesta deriva. Els plans pluriennals del Servei d'Arqueologia i Paleontologia, en el cas de seguir existint, aniran caient gradualment de la part dels instituts, per manca de grups potents universitaris que estructurin la seva recerca arqueològica al voltant d'excavacions programades, amb una justificació científica al darrere i amb una visió docent, de formació. Els dos graus d'arqueologia que tenim a Catalunya no podran oferir una veritable sortida professional de recerca, i el refugi dels instituts seguirà sent una possibilitat molt menys abastable que les universitats, sense una manera d'entrar-hi clara, sense unes places que surtin a concurs públic, sense una estructura interna comuna (un és un consorci, un altre és una fundació, un altre és un institut...). No és el futur que vull per al meu país, però suposo que aquest dossier del RAP plantejarà alternatives molt diferents a la que jo percebo. Només ens cal desitjar que els que detinguin el poder polític escoltin els investigadors, escoltin els docents universitaris i reconsiderin unes postures extremes que ens porten, en el cas concret de l'arqueologia, cap a una concentració de la recerca francament negativa.

Josep M. Fullola Pericot

Catedràtic de Prehistòria i director del SERP
Secció de Prehistòria i Arqueologia, Departament d'Història
i Arqueologia, Facultat de Geografia i Història
Universitat de Barcelona
Carrer de Montalegre, 6, 08001 Barcelona
fullola@ub.edu

Molta fressa i poca endreça. La recerca en arqueologia a Catalunya. Instituts de recerca i universitats. Cap a un nou model universitari?

J. M. Nolla i Brufau

Em sembla que no es pot respondre aquesta pregunta d'una manera simple, sense matisos: hi ha al darrere, també (o em dona aquesta sensació),